

Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu'nun (EDC) ve Kanada Ekonomisinin İncelenmesi

Safiye Gizem SAYDAM*

Özet

Ülkelerin ekonomisinin büyümesi ve gelişmesi için ihracat çok önemlidir. İhracatın artması ve gelişmesinde ihracatın finansmanı önemli yere sahiptir. İhracatın finansmanı hükümet tarafından kurulmuş Eximbanklar veya ticari bankalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada Kanada Eximbank'ı olan Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) 'nun kuruluşu, faaliyetleri ve hizmetleri incelenmiştir. Ayrıca Kanada ekonomisi, uluslararası ticaretteki yeri ve Türkiye ile aralarındaki ticari ilişkiye değinilmiştir. Çalışmada gelişmiş bir ekonomiye sahip Kanada'nın, EDC gibi geniş ve kapsamlı finansman sağlayan bir Eximbank'a sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC)'nun yanı sıra Kanada hükümeti Kanadalı ihracatçılara ve Kanada'ya yatırım yapacak şirketlere destekler ve teşvikler sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kanada Ekonomisi, Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu, Uluslararası Ticaret

JEL Sınıflama Kodları: B17,F4,O24,F13

Review of The Export Development Canada(EDC) and The Canadian Economy

Abstract

Exports are very important for the growth and development of the economy of countries. Financing of exports has an important place in the increase and development of exports. Financing of exports is carried out through government established Eximbanks or commercial banks. In this study, the establishment, activities and services of Export Development Canada (EDC), the Canadian Eximbank, were examined. In addition, the Canadian economy has been mentioned in trade relations between Turkey and the international trade in place. In the study, it was concluded that Canada, with a developed economy, has an Eximbank that provides extensive and comprehensive financing, such as EDC. In addition to EDC, the Canadian government provides support and incentives to Canadian exporters and companies that will invest in Canada.

Keywords: Canadian Economy, Export Development Canada, International Trade

JEL Codes: B17,F4,O24,F13

* İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü Uluslararası Ticaret Bölümü Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, gizem-saydam2@hotmail.com

Giriş

Ülkelerin ekonomisinin büyümesi ve gelişmesi için ihracat yapması önemlidir. İhracat; ülkeye giren döviz miktarının artması, ödemeler dengesinde artan bir ivme sağlaması, sanayileşmenin ihracata yönelik olmasıyla büyük önem arz etmektedir.

Bir ülkede ihracatın artması için ihracatın finansmanı çok önemlidir. İhracatın finansman sorununu çözmek için pek çok kuruluş ortaya çıkmıştır. Bu kuruluşlar zaman içinde garanti, kredi verme ve sigorta gibi çözümler üretmişlerdir. Finansman kuruluşları arasında ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre ticari bankalar veya hükümete bağlı ihracat kuruluşları yer almaktadır. Günümüzde ihracat kuruluşları arasında en önemli görev Eximbanklara düşmektedir. Eximbanklar ihracatçılara finansman avantajı sağlayarak, ülkeler arasında oluşan rekabet eşitsizliğini gidermek için çözümler sunarak ve ülkenin kendi ihracat düzeyini artırarak destek olmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC)'nin kuruluşu, gelişimi, faaliyetleri ve sunduğu hizmetlere değinilmiştir. İkinci bölümde ise Kanada'nın ekonomisi, uluslararası ticaret faaliyetleri, iç-dış yatırımları, rekabetçi yapısı ve ihracat teşvikleri incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Kanada ile Türkiye arasındaki ticari ilişkiye değinilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC)'nin artan ihracat çözümleriyle ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında olumlu bir ilişki olduğu veriler üzerinden tespit edilmiştir.

I. EXPORT DEVELOPMENT CANADA (EDC)

Şirketlerin dış ticaret faaliyetlerini finanse etmek amacıyla kurulan İhracat Kredi Kuruluşları (ECA) tüm dünyada önemli bir yere sahiptir. İhracat Kredi Kuruluşları kendi ülkeleri

tarafından desteklenmektedir ve organizasyonel yapıları ülkeden ülkeye değişmektedir. İhracat Kredi Kuruluşları banka olarak kurulduğunda ithalat-ihracat bankası olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Köksal, 2018).

Dünyadaki en gelişmiş Eximbanklardan biri olan Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) 'nin tarihi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1944 yılında İhracat Kredi Sigortası Kurulmasıyla (ECIC) başlamıştır. Bu kuruluşun amacı II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kanada ekonomisini canlandırmak, istihdamı arttırmak ve Kanadalı ihracatçılara yardım etmektir (Ceylan, 2004). EDC, Berneunion birliğine ilk defa üye olan Eximbank'tır ve 1947 yılında üye olmuştur (Berneunion, 2021).

EDC tam olarak İhracatı Geliştirme Kanunuyla 1969 yılında kurulmuştur. Tüm hakları ve mülkiyeti Kanada hükümetine aittir. Şirket türü olarak hükümet şirkettir. Şirketin CEO'su ve Başkan'ı Mairead Lavery'dir. EDC parlamentoya karşı Kanada Ticaret Bakanı aracılığıyla sorumludur (Ceylan, 2004).

Şirketin toplam varlıkları 68,2 milyar dolardır (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020). Toplam çalışan sayısı 1.699 kişidir. EDC bazı ihracat kuruluşlarından farklı olarak finansal olarak kendi kendine yetebilmektedir. Daha çok ticari bir kuruluş gibi çalışmaktadır. Sigorta ürünleri üzerinden krediler ve primler üzerinden faiz almaktadır. Ayrıca küresel sermaye piyasalarında tahvil satıp para toplamaktadır (Ceylan, 2004).

EDC, şunları yapmak isteyen firmalara destek olabilmektedir:

- İşletmelerini uluslararası ölçekte büyütme
- Finansman desteği almak
- Riske karşı korunmak
- İşletme sermayesini serbest bırakmak
- Dış pazarlara yatırım yapmak
- Ticaret bilgisi ve araçlarına erişmek (EDC, www.edc.ca, 2021).

EDC ister büyük ister küçük ölçekte firmalara doğru pazarlara güvenle girebilme, küresel şirketlerle bağlantı kurabilme ve büyümelerini hızlandırma avantajı sağlar (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020).

A. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu'nun Verdiği Hizmetler

Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC), küçük işletmelere veya köklü firmalara çözümler sunmaktadır. Bunların arasında Risk Yönetimi, Güvenli Finansman ve İşletme Sermayesini Arttırmak bulunmaktadır.

1. Risk Yönetimi Çözümleri

Firmalara sözleşmelerdeki riski ve oluşabilecek zararları en aza indirmek için EDC çeşitli sigorta çözümleri sunmaktadır.

Kredi Sigortası

Müşterinin iflası veya ödeme yapmaması, sözleşmenin iptali, para birimi dönüştürme veya transfer ile ilgili sorunlar ve daha fazlası dâhil olmak üzere bir dizi olayın neden olduğu ödeme yapmama riskine karşı korur. Kredi sigortası korumasıyla, finans kuruluşu genellikle sigortalı faturalarına değerlerinin %90'ı oranında kredi verir ve bu da nakde erişimi önemli ölçüde artırır. Satışları sigortalamak, risk almadan sözleşmeler kazanmak için daha rekabetçi ödeme koşulları sunulmasına olanak tanır (EDC, www.edc.ca, 2021).

EDC Seçimli Kredi Sigortası: Yeni yeni ihracata başlamış veya ara sıra ihracat yapan firmalar için avantaj sağlayan sigortadır. Firmalar bu sigortayı çevrimiçi ve hızlı bir şekilde kullanabilmektedir. Seçimli Kredi Sigortası kapsamında 500.000 dolara kadar işlemler sigortalanabilmektedir. Eğer bir müşteri ödeme yapmazsa EDC Sigorta %90'ını karşılamaktadır. Firmalar bu sigortayla

müşterilerine ödeme koşullarını 180 güne kadar uzatarak rekabet gücünü koruyabilmektedir (EDC, www.edc.ca, 2021).

Portföy Kredi Sigortası: Aktif ihracatçılar için avantaj sağlayan sigortadır. Firmalar sınırsız sayıda müşteriyi sigortalatmak istiyorsa bu sigortaya başvurabilmektedirler. Portföy Kredi Sigortası, müşteri ödeme yapmazsa işlemin %90'ını karşılamaktadır (EDC, www.edc.ca, 2021).

EDC Peşin Ödeme Sigortası (CapEx)

Sermaye veya sermaye benzeri mallar üzerinden yapılan peşin ödemeleri sigortalayarak işi korur. Kanadalı şirketlerden genellikle uluslararası ve Kanadalı tedarikçilere sermaye ve sermaye benzeri mallar için peşin ödeme yapmaları istenir. Tedarikçi yükümlülüğünü yerine getiremediğinde ve sevkiyattan önce yapılan avans ödemelerini iade edemediğinde, EDC Ön Ödeme Sigortası (CapEx) mali zararların %90'ını karşılar (EDC, www.edc.ca, 2021).

Performans Güvenliği Sigortası

Başka bir ülkedeki yeni bir müşteriyle ilk kez çalışmak birçok bilinmeyi beraberinde getirebilir. Bilinmeyenleri ortadan kaldırmak amacıyla alıcı garanti talep edebilir. Alıcı teminat mektubu talep ettiğinde EDC Performans Güvenliği Sigortası ile sigortalının zararlarının %95'ini karşılayacağını taahhüt eder. Bu sigortanın avantajı, teminat istenmesi durumunda firma sermayeyi stoklamak yerine çalıştırabilmektedir (EDC, www.edc.ca, 2021).

2. Finansman Çözümleri

Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) hem ihracatçılara hem de alıcılara yönelik kredi desteği sağlamaktadır. Kredi desteğiyle Kanadalı ihracatçılara rekabet avantajı sağlanması amaçlanmıştır.

Alıcı Finansmanı

Kanada'dan satın alma yapmak isteyen müşteriler için hazırlanmış bir finansmandır. Alıcı finansmanı ile müşterinin yaptıkları satın alma işlemlerini karşılayarak firmanın risk almak zorunda kalmaması için Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) alıcıya kredi vermektedir. Alıcı finansmanı ile Kanada'nın ekonomisinin büyümesi amaçlanmıştır (EDC, www.edc.ca, 2021).

Alıcı finansmanı, müşteriye cazip ödeme koşulları sunarak ve ön ödemelerin baskısını azaltarak ticarete rekabet avantajı sağlamaktadır. Müşteriye esnek bir finansman avantajı sağlar. Müşterinin ödeme yapmama riskinden alıcıyı korumaktadır. Ayrıca şu anda alışveriş yapamayacak müşterilere kredi vererek alışveriş yapmalarını sağlamaktadır. Böylece müşteri sadakatini artırarak gelecekte olabilecek ihracat anlaşmalarına avantaj sağlamaktadır (EDC, www.edc.ca, 2021).

Doğrudan Borç Verme

İhracat yapacak şirket ister büyük ister küçük ölçekte olsun, teminatlı bir kredi yoluyla şirkete veya yabancı bağlı kuruluşa doğrudan finansman sunulmaktadır. Doğrudan Kredi ile ekipman desteği, tesisler veya yabancı bağlı kuruluşun kurulması veya genişletilmesi dahil olmak üzere genişleme planları desteklenmektedir. Firmanın kapasitesini artırması, daha fazla ihracat sözleşmesi yapması, devam eden maliyetlerinin karşılanması doğrudan finansman aracılığıyla desteklenmektedir (EDC, www.edc.ca, 2021).

Yapılandırılmış Proje Finansmanı

Uzun vadeli ve yoğun sermaye gerektiren bir projesi olan firmaya, Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu'nun uzman ekibiyle ticari danışmanlık, finansman düzenlemeleri ve taahhüt hizmetleri verilmektedir. Proje finansmanı kapsamında adım adım rehberlik hizmeti verilmektedir. EDC'nin

uzman ekibi yenilenebilir ve sürdürülebilir teknolojiler, enerji, altyapı ve maden çıkarma endüstrileri dâhil olmak üzere bir dizi sektöre odaklanarak destek sağlayabilmektedirler (EDC, www.edc.ca, 2021).

3. İşletme Sermayesi Çözümleri

İşletmelerin sermayesine yönelik çözümler oluşturmayı amaçlamıştır ve bu kapsamda çalışmalar yapılmıştır.

EDC İşletme Kredisi Kullanılabilirlik Programı Garantisi (BCAP)

Covid-19'a yanıt olarak operasyonları sürdürmek için özellikle yeni işletme kredileri veya yeni vadeli kredilerle küçük işletmeler desteklenmektedir. İşletme kredisi ile çalışan bordolarını ve kira masraflarını karşılamak amacıyla ihtiyaç duyulan kredi verilmektedir.

İhracat Garantisi Programı

İhracat garantisi programı, firmanın işletme sermayesine, ihracat işini büyütmek için finansmana, bir yabancı bağlı kuruluş kurmak için nakde ihtiyacı varsa veya borçlanma kapasitesini arttırmak istiyorsa bu programı kullanabilir. EDC ayrıca borç alınan paraya garanti vererek riski firmayla paylaşmaktadır (EDC, www.edc.ca, 2021).

Döviz Tesis Garantisi

Dalgalı döviz kurları ihracatçıları zaman zaman zor durumda bırakmaktadır. Döviz tesis garantisi ile ihracatçıları döviz riskinden korumak amaçlanmıştır. Döviz kurunu önceden sabitleyerek ürün fiyatlarını belirlerken firmaya rahatlık sağlayacak ve nakit akışının öngörülebilirliğini arttıracaktır (EDC, www.edc.ca, 2021).

Hesap Performansı Güvenlik Garantisi

İhracatçıya teminat olarak nakit veya kredi koymak zorunda kalmadan, müşterilerinin teminatı bu garanti kapsamında EDC tarafından verilmektedir. Böylece EDC ihracatçı adına teminat verdiği için firma sermayesini teminat olarak göstermek zorunda kalmaz. İhracatçı tedarikçilerine de garanti vererek ve bunun sonucunda da esnek şartlar için pazarlık yapabilir (EDC, www.edc.ca, 2021).

Kefil Senetleri

Kanadalı ihracatçıların başvurduğu teminat mektubu veren kefil firmasına Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu garanti vererek firmanın daha fazla destek almasını sağlar (Ceylan, 2004).

B. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun 2019-2020 Faaliyetleri

Covid-19, 2020 Mart ayı itibariyle tüm dünyada etkisini göstermiştir. Dünyada pek çok büyük veya küçük ölçekli şirket finansman zorlukları çekmiştir. Kanada hükümeti, Kanadalı şirketlerin yaşadığı finansal zorluklara yardım etme kapasitesini arttırmak için bir dizi önlem açıklamıştır. Bu önlemlerden biri de EDC'nin Ticari Kredi Kullanılabilirliği Programı (BCAP)'nın etkinleştirilmesidir. Ayrıca EDC'nin sağladığı finans çözümlerinin kapasitesi genişletilmiştir. Kanada hükümeti tarafından EDC'ye 30 Eylül 2020 tarihine kadar geçerli olmak üzere Koşullu Yükümlülük Limiti 45 milyar dolardan 90 milyar dolara ve Kanada Hesap Limiti 20 milyar dolardan 115 milyar dolara yükseltilmiştir (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020).

Tablo 1. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) Desteklerinin 2019-2020 Karşılaştırılması

Kanada Doları(milyon)	İlk 9 Aylık Dönem	
	Eylül 2020	Eylül 2019
Destekler		
Doğrudan Borç Verme	9,298	13,201
Proje Finansmanı	3,531	3,493
Kredi Garantileri	2,401	1,466
Yatırımlar	205	257
Toplam Finansman ve Yatırımlar	15,435	18,417
Kredi Sigortası	43,099	42,921
Finansal Kurumlar Sigortası	7,696	5,401
Uluslararası Ticaret Garantisi	6,439	4,441
Siyasal Risk Sigortası	1,610	2,104
Toplam Sigorta	58,844	54,867
Toplam	\$74,279	\$73,284

Kaynak: (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020)

Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun finansman ve yatırım yardımları 2019 yılının aynı dönemine göre %16 azalmıştır. Bu azalmaya neden olan EDC'nin petrol, gaz ve madencilik sektörlerinde verdiği doğrudan kredinin düşmesidir (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020). Ancak kredi garantilerinde %64 artış gerçekleşmiştir. Bu artışın nedeni BCAP kredilerinin 2020 yılında artmasıdır. BCAP kredileri en çok hafif sanayi, bilgi ve teknoloji sektörlerinde verilmiştir (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020).

Tablo 2. İşletme Kredisi Kullanılabilirlik Programı Garantisi (BCAP)

Kanada Doları (Milyon)	30 Eylül 2020 tarihine kadar olan ilk 9 aylık dönem	
	İşlemler	Destekler
BCAP Destekleri		
Doğrudan Krediler	29	2,281
Kredi Garantileri	485	637
BCAP Garantileri	538	664
Yatırımlar	34	66
Toplam Finansman ve Yatırımlar	1,086	3,648
Kredi Sigortası	1,073	269
Uluslararası Ticaret Garantisi	244	745
Toplam Sigorta	1,317	1,014
Toplam	2,403	\$4,662

Kaynak: (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020)

İşletme kredisi kullanılabilirlik programı 2020 yılında küçük ve ortak işletmeler için 1,3 milyar dolarlık garanti sağlamıştır. Verilen garantinin %50'si ile havacılık alanına doğrudan kredi verilmiştir (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020).

Tablo 3. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) Finansal Performansı

Kanada Doları (Milyon)	Eylül 2020	İlk 9 Aylık Dönem		Eylül 2020 Kurumsal Plan	
		Eylül 2019	Eylül 2020		
Net Finansman ve Yatırım Geliri	305	312	912	925	986
Sigorta primleri ve Garantiler	75	63	203	192	208
Gerçekleşmiş Kazançlar	15	(5)	89	(16)	(3)
Net Gelir	395	370	1,204	1,101	1,191
Yönetim Giderleri	136	128	394	395	391
Kredi Zararları Karşılığı	64	182	2,385	192	603
Taleplerle İlgili Masraflar	79	21	351	73	150
Gerçekleşmemiş Zararlardan Önceki Gelirler	116	39	(1,926)	441	47
Finansal Araçlarda Gerçekleşmemiş Zararlar	(232)	158	72	268	-
Net Gelir	348	(119)	(1,998)	173	47
Diğer Gelir	28	(58)	(86)	(53)	24
Kapsamlı Gelir	\$376	\$(177)	\$(2,084)	\$120	\$71

Artan kredi gereksinimler ve taleple ilgi giderlerle birlikte 2020 yılı ilk dokuz ayında net zarar 2 milyar dolar olmuştur. Net gelir 2019 yılının aynı dönemine göre 10 milyon dolar artışla 1,2 milyar dolar gerçekleşmiştir. Bunun başlıca sebebi menkul kıymetler ve yatırım portföylerinde gerçekleşen artışlar gösterilmiştir. Kredi ve sigorta taleplerinde 2019'un aynı dönemine göre 278 milyon daha artış gerçekleşmiştir. Artışın başlıca sebebi olarak Covid-19 etkisini kontrol altına alacak sigorta taleplerinde artış ve Covid-19 salgını nedeniyle ödenen tazminat taleplerindeki artış gösterilmiştir (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020). Kredi kayıpları karşılığı önceki yıla göre 192 milyon dolar artarak 2,4 milyar dolar olmuştur (EDC, Grown Canadian Trade Responsibly, 2020).

Tablo 4. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) Finansal Durumu

Kanada Doları (Milyon)	Eylül 2020	Aralık 2019	Eylül 2020 Kurumsal Plan
Toplam Varlıklar	68,243	64,572	67,588
Toplam Yükümlülükler	58,904	54,816	56,161
Öz Kaynak	9,339	9,756	11,427
Brüt Alacaklar	56,179	51,601	56,983
Toplam Ödenek-Krediler Portföyü	3,320	1,020	1,650
Toplam Ödenek-Sigortalar Portföyü	510	270	227

Toplam varlıklar, özellikle 3,6 milyar dolarlık net kredi ödemeleri ve döviz çevriminden kaynaklanan brüt kredilerindeki artış nedeniyle Aralık 2019'a göre 3,7 milyar dolar daha yüksek bulunmuştur.

C. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun Uluslararası Yapılanması

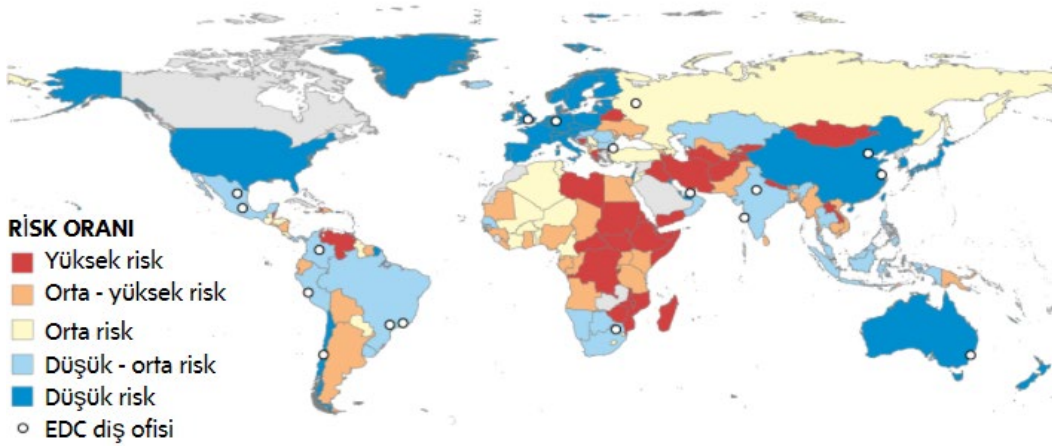
Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu, Kanadalı ihracatçılara ve yatırımcıların sunduğu çözümlere kolayca ulaşabilmesi için uluslararası sahada çalışan 40 personeli ve 16 uluslararası temsilciliği bulunmaktadır. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun ayrıca Kanada'daki ihracatçılar ile daha kolay bağlantı kurabilmesi için Kanada'da 17 ofisi bulunmaktadır (EDC, Corporate Plan Summary, 2013-2017).

Dünya genelindeki en önemli temsilciliklerin başında ABD, Meksika, Çin (Pekin ve Şangay), Güney Amerika ve Hindistan gelmektedir. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun dünya çapındaki temsilciliklerin yanı sıra Türkiye'deki temsilciliğini 2011 yılında faaliyete geçirmiştir. Türkiye'deki temsilciliği Kafkasya ve Doğu Akdeniz'i kapsamaktadır. Bölge için müşteri ticaret hacmi 2,4 milyar dolardır (EDC, Corporate Plan Summary, 2013-2017).

D. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun Türkiye Pazarına Bakışı

Kanada İhracatı Geliştirme Kurumu, Türkiye'ye duyarlı yaklaşmakla birlikte sunduğu çözümler kısıtlı olarak mevcuttur.

Şekil 2. Kanada İhracatı Geliştirme Kurumunun Ülkelere Göre Risk Haritası

MATT MCCLEARN VE JOHN SOPINSKI / THE GLOBE AND MAIL, KAYNAK: EDC

Kaynak: (www.edc.ca, 2020)

II. KANADA EKONOMİSİ

Kanada, uluslararası ticarete önde gelen ülkelerden biridir. Kanada hükümetinde kullanılan para birimi Kanada dolarıdır. Ekonomik yapısı gelişmiş, yüksek gelirli ekonomidir. IMF'nin 2020 verilerine göre ülkenin toplam nüfusu 38,3 milyondur (IMF, 2020)

Tablo 5. Kanada'nın Temel Ekonomik Göstergeleri

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
GSYİH (Cari Fiyatlar –SAGP*-milyar \$)	1 676,6	1 762,34	1 841,63	1 904,39	1 797,17	1910,0
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	1,0	3,17	2,01	1,64	-6,23	4,25
Kişi Başına Düşen GSYİH'daki Değişim Oranı (Cari Fiyatlar-SAGP*- %)	-0,05	1,93	0,63	0,19	-7,53	3,13
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	1,43	1,6	2,27	1,95	0,61	1,26
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	6,99	6,34	5,83	5,67	7,47	7,21
Devletin Genel Net Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%)	-0,45	-0,13	-0,4	-0,39	-11,84	-3,84
Cari Ödemeler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-3,09	-2,81	-2,5	-1,97	-3,67	-2,31

Kaynak: (IMF, 2020)

IMF'nin verilerine göre 2019 yılında GSYİH 1,9 trilyon dolar olmasına rağmen bu veri 2020 yılında 1,7 trilyon dolara düşmüştür. Kanada, 1,8 trilyon dolarlık GSYİH ile dünyanın 16. büyük ekonomisidir. GSYİH büyümesi, 2019 yılında %1,6 iken, Covid-19 un etkisiyle 2020'de bu oranda %-6,23 ile daralma gerçekleşmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

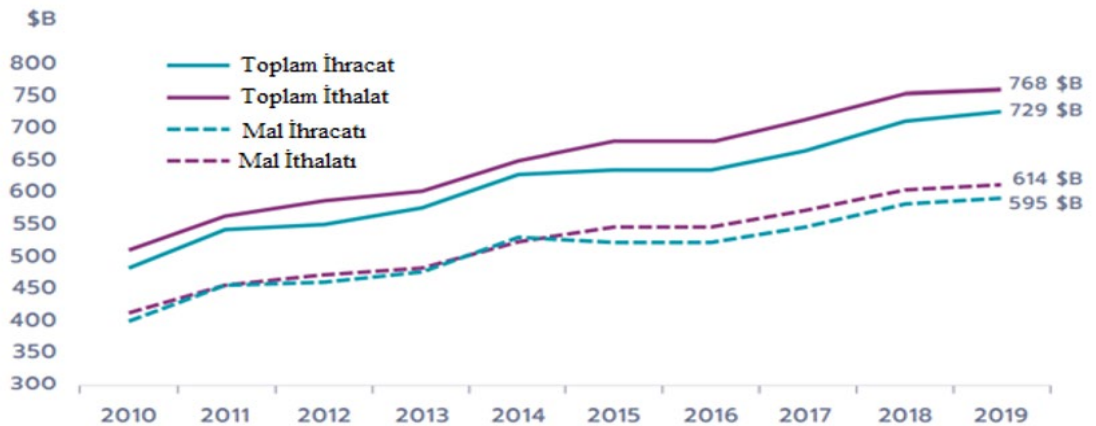
Kanada, ekonomik serbestlik endeksine göre dünyada 180 ülke arasında 9. sıradadır. Ülke küresel rekabetçilik açısından 14. sıradadır. Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksine göre ise iş yapma kolaylığı açısından 23. sıradadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

A. Kanada'nın Uluslararası Ticareti

Kanada, 2019 yılında küresel ihracatta 13. (%2,4), küresel ithalatta da 13. (%2,4) sırada yer almıştır. Ülkenin ihracatı 2015-2016 yıllarında %3, ithalatı ise yıllık ortalama %3 artış göstermiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Tablo 6. Kanada'nın Dış Ticaret Göstergeleri

Kanada İthalat ve İhracatı

Kaynak: (Statistics Canada, 2020)

Kanada'nın uluslararası ticareti, küresel ticaretin yavaşlamasına rağmen iyi bir performans göstermiştir. Tablo 6'ya göre Kanada'nın mal ve hizmet ihracatı 2019 yılında %2,2'lik artışla 729 milyar dolara ulaşmıştır. Mal ihracatında %1,7 artış ve hizmet ihracatında %4,4 artış gerçekleşmiştir. Hizmet ihracatı Kanada'nın ihracatının %18'ini oluşturmaktadır. Son on yıllık dönemde hizmet ihracatında büyüme %1,4 ile %6,9 arasındadır. Mal ihracatındaki büyüme ise %-1,0 ile %13 arasındadır (Global Affairs Canada, 2020).

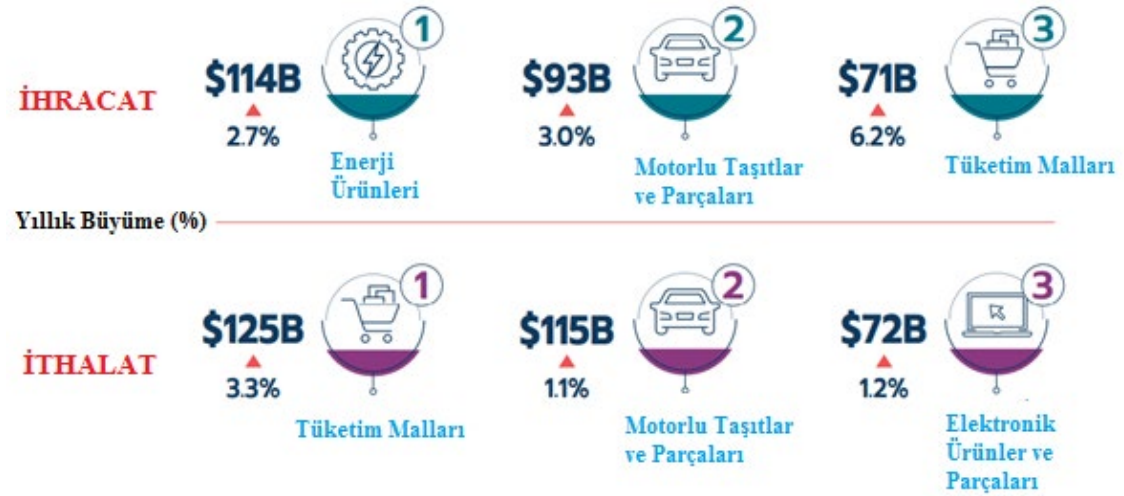
Tablo 6'a göre Kanada'nın mal ve hizmet ithalatı 2019 yılında 2018'e göre %1,5 artışla 768 milyar dolara yükselmiştir. 2019 yılındaki ithalattaki büyüme oranı diğer yıllara göre zayıf kalmıştır (Global Affairs Canada, 2020).

1. Sektörlere Göre İthalat-İhracat

Kanada, mineral kaynaklarına, tarım ürünlerine (meyve, sebzeler, buğday gibi) ve ileri endüstri ürünlerine (otomotiv, kimya, petrokimya, gıda, odun gibi) sahip olan ekonomik açıdan gelişmiş bir ülkedir. (Noori, 2020)

Şekil 3. Kanada'nın İthalat-İhracatında ilk 3 Sektör

2019 YILI BAŞLICA SEKTÖRLER

Kaynak: (Global Affairs Canada, 2020)

Kanada'nın ihracatında ilk üç sırayı enerji ürünleri, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları ile tüketim malları oluşturmaktadır (Şekil 2). 2019 yılında enerji sektöründeki ihracat %2,7'lik artışla 114 milyar dolara ulaşmıştır. Motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları ihracatı %3,0 artış ile 93 milyar dolara ulaşmıştır. Tüketim malları ihracatı ise %6,2'lik artışla 71 milyar dolara ulaşmıştır (Global Affairs Canada, 2020).

Tüketim malları, motorlu taşıtlar ve parçaları ile elektronik – elektrikselsel ekipmanlar Kanada ithalatının ilk üç sektörünü oluşturmaktadır. 2019 yılı tüketim mallarının ithalatı %3,3'lük artışla 125 milyar dolara ulaşmıştır. Motorlu kara taşıtları ve parçaları ise %1,1'lik artışla 115 milyar dolara ulaşmıştır. Elektronik ürünler sektörü ise %1,2 oranında artışla 72 milyar dolara ulaşmıştır (Global Affairs Canada, 2020).

2. Ticaret Yapılan Ülkeler

Gelişmiş bir ekonomiye sahip olan Kanada, ithalat ve ihracatında küresel boyutta çok fazla ülkeyle ticari ilişkileri gerçekleştirmektedir.

Tablo 7. Kanada'nın En Çok İhracat-İthalat Yaptığı Ülkeler

	YILLIK BÜYÜME		
	DEĞER (\$B)	2019 (%)	Ortalama 2010-2019 (%)
İHRACAT			
ABD	443	2.5	4.6
Avrupa Birliği	50	7.7	3.3
Çin	24	-16	6.3
Japonya	13	-2.8	3.2
Meksika	8.4	-12	2.5
Güney Kore	5.8	-5.9	4.3
Hindistan	5.0	13	9.8
Hong Kong	4.2	2.4	8.6
Diğer Ülkeler	41	3.7	2.5
TOPLAM	595	1.7	4.4
İTHALAT			
ABD	392	0.3	4.7
Avrupa Birliği	66	4.2	5.6
Çin	47	1.1	6.6
Japonya	12	-2.4	2.4
Meksika	20	-2.0	4.4
Güney Kore	8.5	2.4	6.8
Hindistan	4.1	4.1	10.8
Hong Kong	4.2	-1.5	-0.9
Diğer Ülkeler	59	4.4	1.4
TOPLAM	614	1.1	4.5

Kaynak: (Global Affairs Canada, 2020)

Kanada'nın en çok ihracat ve ithalat yaptığı ilk 8 ülke (AB'de bir ülke sayılırsa) ve sıralaması aynıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) aralarında var olan ticari anlaşma ve komşuluğu sayesinde Kanada ile en çok ticari faaliyette bulunan ülke konumundadır. ABD'yi Avrupa Birliği takip etmekte ve 3. olarak da Çin gelmektedir (Global Affairs Canada, 2020). Kanada'nın en çok ticaret ilişkisi bulunduğu ABD'ye 2019 yılında 443 milyar

dolar ihracat yapmış iken bu ülkeden yapılan ithalat 392 milyar dolardır. 3. sırada ticari ilişkisi bulunan Çin'den 47 milyar dolarlık ithalata karşılık bu ülkeye 24 milyar dolarlık ihracat yapmıştır.

B. Kanada'nın Rekabetçi Yapısı

Kanada Dünya Ticaret Örgütü üyesidir ve ülkenin rekabetçi yapısını güçlendiren serbest ticari anlaşmalara sahiptir. Bu anlaşmalar:

Kanada – ABD - Meksika Anlaşması (NAFTA) (USMCA): Dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki günümüze kadar yapılmış ilk büyük serbest ticaret anlaşmasıdır. NAFTA, 17 Aralık 1922'de imzalanmış ve 1 Ocak 1944'de yürürlüğe girmiştir (Altun, 2020). NAFTA'nın kuruluş amacı adil rekabeti sağlamak, ticarete var olan engelleri ve kısıtlamaları kaldırmak, yatırım kısıtlamalarını kaldırıp yatırım avantajını arttırmak ve ticarete tarife dışı engelleri kaldırmaktır (Noori, 2020). NAFTA'nın ABD'nin talebi ile içeriği yeniden düzenlenerek 10 Aralık 2019 tarihinde ismi USMCA olarak değiştirilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). Bu anlaşmayla Kanada dış ticaretinin %67'si NAFTA ortakları arasında gerçekleşmektedir.

Kanada-Avrupa Birliği; Kapsamlı Ekonomi ve Ticaret Anlaşması (CETA): Avrupa Birliği ile Kanada arasında 2009 yılında başlayan görüşmeler 2016 yılında yapılan anlaşmayla birlikte sona ermiştir. CETA 21 Eylül 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. CETA'nın yürürlüğe girmesiyle anlaşmadaki ülkeler arasındaki gümrük vergilerinin %98'ini kaldırılmıştır (Altuğ, 2017). CETA kapsamında Kanada dış ticaretinin %10,4'ü Avrupa Birliği ile Kanada arasında gerçekleşmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Trans Pasifik Ortaklığı İçin Kapsamlı ve Aşamalı Sözleşme (CPTPP): Aralarında Kanada'nın da olduğu 11 ülkeyle (Japonya, Malezya, Yeni Zelanda, Meksika, Peru, Singapur, Şili, Avustralya, Brunei ve Vietnam) 8 Mart 2018 tarihinde Şili'nin başkentinde imzalanmıştır. Kanada dış ticaretinin

%6,9'u bu anlaşma kapsamındaki taraf ülkeler arasında gerçekleşmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). Kanada'nın CPTPP üye ülkelere en büyük ihracatı, doğal kaynaklar ve tarım ürünleridir.

Kanada-Ukrayna Serbest Ticaret Anlaşması (CUFTA): Ukrayna ile yapılan bu anlaşma, bazı ürünlerin (Ayçiçek yağı, votka, şeker ve pişmiş ürünler, demir-çelik, seramik) gümrüksüz olarak ithalatının gerçekleştirilmesine yönelik bir anlaşmadır (Trade-commerce.Canada, Trade-commerce.ca, 2019).

Kanada-Kore Serbest Ticaret Anlaşması (CKFTA): İki hükümet arasında 01 Ocak 2020 tarihinde imzalanan bu anlaşma neticesinde, Kanada ihracatının %95 i gümrüksüz hale gelmiştir. Kanada'nın ihracatındaki başlıca ürünler alkollü içecekler, hayvan yemi, sığır eti, bakliyat ve yağlı tohumlar ile domuz eti gibi tüketim mallarıdır (Trade-commerce.Canada, 2020).

Kanada-İsrail Serbest Ticaret Anlaşması (CIFTA): Anlaşma 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile İsrail, tarım, tarımsal gıda ve balıkçılık ürünleri üzerindeki gümrük vergilerini kaldırmıştır (Trade-commerce.Canada, 2019).

Kanada rekabetçi yapısını serbest ticaret anlaşmaları ile güçlendirmiştir. Kanada'nın ticari başarısında hem dış yatırım alması hem de farklı ülkelere yatırım yapması da önemli rol oynamaktadır. Kanada'nın yurt dışında doğrudan yatırım yaptığı ülkelerin başında ABD, İngiltere ve Lüksemburg gelmektedir. Kanada'ya en çok yatırım yapan ülkeler ise ABD, İsviçre ve Danimarka'dır (Global Affairs Canada, 2020). Kanada'nın yatırım almasındaki en önemli faktörler arasında yatırım teşvikleri, düşük işgücü maliyetleri, düşük tesis kiralama maliyetleri, düşük elektrik maliyetleri ve düşük vergi maliyetleri yer almaktadır (Global Affairs Canada, 2020).

C. Kanada'nın Teşvikleri Ve Uygulamaları

Kanada hükümeti bünyesindeki finans kuruluşları aracılığıyla Kobilere veya büyük çaptaki işletmelere geniş bir destek sağlamaktadır. Kobilere uyguladığı en önemli desteklerden birisi vergi teşvikleridir (Sarısoy, 2010). Teşvikler kapsamında aşağıda yer verilen finansman destekleri yer almaktadır:

1. CanExport Finansmanı

- CanExport Kobilere; İhracat için Kobilere 75.000\$'a kadar destek sağlamaktadır.
- CanExport İnovasyonu; Kobilere, akademik kuruluşlar ve araştırma merkezlerinin AR-GE çalışmaları için 75.000\$'a kadar destek sağlamaktadır.
- CanExport Dernekler; Derneklerin uluslararası iş geliştirmesi için yıllık 400.000\$'a kadar destek sağlamaktadır.
- CanExport Topluluk Yatırımları; Toplulukların yabancı yatırımcıları çekmesi için yıllık 500.000 \$'a kadar destek sağlamaktadır (TradeComissioner.Canada, 2020).

2. Belirli Hedef Kitleler ve Sektörler İçin Destek

- Hızlandırılmış Büyüme Hizmeti
- Kanada Uluslararası İnovasyon Programı
- Uluslararası Ticarete İş Kadınları
- Yerli İşletme İhracat Desteği
- Kanada Teknoloji Hızlandırıcıları
- Covid-19'a yönelik Üretim Yapan Firmalara Yardım
- Uluslararası Burs Programları (TradeComissioner.Canada, 2020)

3. İş büyümesi ve Desteği

- Kanada'nın Ticaret Hızlandırıcı Programı (Program)

- Kanada Ticaret İş birliği
- Uluslararası Ticaret Eğitimi Forumu (FITT) (Kurslar) (TradeComissioner.Canada, 2020)

4. Covid-19 Teşvikleri

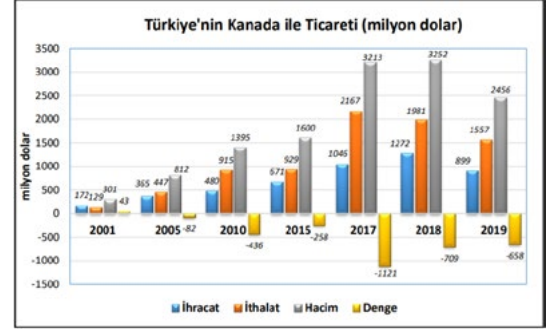
- KOBİ'lere faizsiz 40.000 Kanada doları işletme kredisi verilmeye başlanmıştır. 2022'ye kadar borcunu kapatmak isteyenlerin borcunun 10.000 doları affedilecektir.
- Kanada Eximbank'ı EDC ve İş Geliştirme Bankası tarafından, işletme büyüklüğüne göre 50 milyon Kanada dolarına kadar ilk 12 ayı faizsiz 10 yıla kadar vadeli kredi imkânı sağlanmaktadır. KOBİ'lere ve diğer işletmelere iki banka tarafından toplamda 65 milyar Kanada doları kredi kullanırılması planlanmaktadır.
- EDC tarafından ayrıca, ihracatçıların bankalara olan borçlarına karşılık 5 milyon dolara kadar garanti verilmektedir.
- Gelirleri mart ayında %15, nisan ve mayıs aylarında %30 azalan işletmelerin personel ücretlerinin %75'ine kadarlık kısmı 12 hafta boyunca Federal Hükümet tarafından ödenecektir. Diğer işletmelerde destek oranı %10'dur.
- KOBİ'lerin 3 aylık kira bedelinin %50'sine kadar kredi imkânı getirilmiş, belirli koşulları sağlayanların kredilerinin affedilebileceği açıklanmıştır.
- Bireysel ve kurumsal vergi ödemeleri ağustos sonuna kadar, satış üzerinden alınan vergiler ile gümrük vergileri haziran ayı sonuna kadar ertelenmiştir (Global Affairs Canada, 2020).

III. KANADA'NIN TÜRKİYE İLE TİCARETİ

Kanada, T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından 2020-2021 dönemi Öncelikli Ülkelerden birisi olarak

belirlenerek, bu kapsamda ülkeye yönelik ilave teşvikler hayata geçirilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

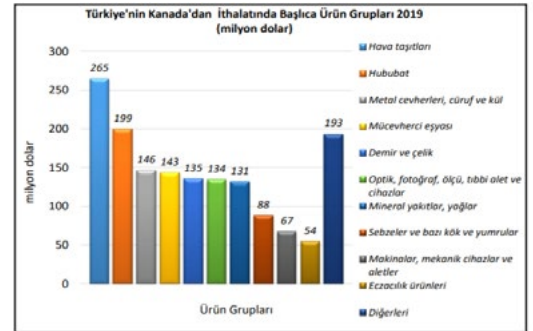
Tablo 8. Türkiye'nin Kanada ile Ticareti

Kaynak: Trademap

Türkiye'nin Kanada'ya ihracatı 2001-2018 yılları arasında artan bir ivme göstermekle birlikte 2019 yılında bir önceki yıla göre 373 milyon dolar azalarak 899 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalat rakamlarında ise 2017 yılı dâhil her yıl artış olmakla birlikte bu tarihten itibaren bir düşüş yaşanmış ve 1.557 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Tablo8) (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Tablo 9. Türkiye'nin Kanada'dan İthalatında Başlıca Ürün Grupları

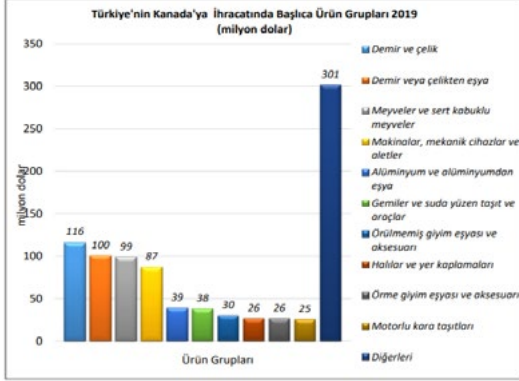
Kaynak: Trademap

Kaynak: (Trademap, 2020)

Türkiye'nin Kanada'dan ithal ettiği ürün gruplarına bakıldığında, daha çok ham madde ve yarı mamul ürünlerin yer aldığı görülmektedir. İthalattaki

başlıca sektörler ise hava taşıtları, demir çelik ve hububat ürünleridir (Tablo 9.) (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Tablo 10. Türkiye'nin Kanada'ya İhracatında Başlıca Ürün Grupları

Kaynak: Trademap

Kaynak: (Trademap, 2020)

Türkiye'nin Kanada'ya ihracatının yaklaşık %85'ini sanayi ürünleri oluşturur iken geri kalan kısmı ise tarım ürünleri oluşturmaktadır. Sanayi ürünleri ihracatında başlıca ürün grupları otomotiv, gemi inşa sanayi, inşaat malzemeleri, hazır giyim ve ev tekstilidir. Tarım ve gıda sanayi ürünleri ihracatında ise fındık, zeytinyağı, kuru incir, kuru üzüm ve kuru kayısı yer almaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Sonuç

Ülkelerin gelişmesinde ve büyümesinde ihracat önemli bir yere sahiptir. İhracatın gerçekleşebilmesi için ihracatın finansmanın kapsamlı ve yeterli düzeyde olması gerekmektedir. İhracatın finansmanı devlete bağlı çalışan Eximbank'lar aracılığıyla veya özel bankalar ile sağlanmaktadır. Gelişmiş bir ekonomisi olan Kanada hükümeti, uluslararası yapılanmaya sahip ve kapsamlı destek sağlayan Export Development Canada (EDC)'yi kurmuştur. Kuruluşundan itibaren kredi, sigorta ve garanti desteğiyle EDC çok fazla sayıda Kanadalı ihracatçı ve yabancı yatırımcıya destek olmuştur.

Çalışmadaki veriler sonucunda Kanada ithalatı ve ihracatı yıllara göre arttığı ancak 2019 yılı sonrasında azalma ve düşüş gerçekleştiği tespit edilmiştir. Özellikle 2020 Mart ayında dünyayı etkisi altına alan Covid-19 ile Kanada hükümetinin de uluslararası ticaretinde düşüş gerçekleşmiştir.

Pandemiyle birlikte küresel çapta çok fazla şirket etkilemiş ve hükümetler bu kapsamda bir dizi teşvik ve önlem paketleri açıklamıştır. Kanada hükümetinin de Covid-19'a karşı doğrudan destekleri, kira yardımları ve sigortaları gibi teşvikleri hayata geçirdiği tespit edilmiştir.

Türkiye ile Kanada arasında gerçekleşen ihracat ve ithalat rakamları 2019 yılına kadar artan bir ivme göstermesine karşın 2019 yılında bir miktar azalmanın yaşandığı saptanmıştır. Ancak önlem olarak 2021 yılı itibarıyla Kanada'nın Türkiye'nin öncelikli ülkeleri arasına alındığı ve bu doğrultuda çeşitli teşviklerin yapılacağı tespit edilmiştir.

Kanada ve İhracatı Geliştirme Kurumu (EDC) ile ilgili yapılan çalışmalar, özellikle EDC'nin Türkiye'deki faaliyetleri ile ilgili yapılan çalışmalar az ve yetersiz olduğundan bu kapsamda ulaşılan veriler de kısıtlı kalmıştır.

Kaynakça

- Altuğ, G. (2017). küresel Ekonomide Meydana Gelen Gelişmelerin Avrupa Birliği Ticaret Politikasına Etkisi: Kanada Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması Örneği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 127-145.
- Altun, O. C. (2020). NAFTA ve Amerika Birleşik Devletleri, Meksika, Kanada Anlaşması'nın Kuzey Amerika'da Serbest Ticarete Etkisi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Berneunion. (2021). *Berneunion*. 01 05, 2021 tarihinde [www.berneunion.org: https://www.berneunion.org/Stub/Display/41](https://www.berneunion.org/Stub/Display/41) adresinden alındı.
- Ceylan, N. B. (2004). *İhracatın Finansmanında Eximbankların Rolünün Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- EDC. (2013-2017). *Corporate Plan Summary*. Canada: EDC.

- EDC. (2020). *Grown Canadian Trade Responsibly*. Ottawa: EDC. 01 05, 2021 tarihinde <https://www.edc.ca/en/about-us/corporate/corporate-reports.html> adresinden alındı.
- EDC. (2021, Ocak 03). *www.edc.ca*. 01 04, 2021 tarihinde [www.edc.ca: https://www.edc.ca/en/solutions.html](https://www.edc.ca/en/solutions.html) adresinden alındı.
- Global Affairs Canada. (2020). *Canada's State of Trade, The early impacts of COVID-19 on Trade*. Canada: Global Affairs Canada.
- IMF. (2020, 09 04). *IMF*. 01 04, 2021 tarihinde [www.imf.org: https://www.imf.org/en/Countries/CAN#ataglace](https://www.imf.org) adresinden alındı.
- Köksal, C. (2018). Export Credit Insurances in Developing Countries: The Case of Turkey and IMT Countries. *International Journal of Commerce and Finance*, 4(1), 107-120.
- Noori, K. M. (2020). *ABD, Kanada, Meksika Arasındaki Ticari Anlaşmalar ve Dış Ticarete Etkileri*. Edirne: Trakya Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- OECD. (2020, 09 04). *OECD Economic Survey Canada*. 01 04, 2021 tarihinde [oecd.library.com: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-canada-2018_eco_surveys-can-2018-en#page1](https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-canada-2018_eco_surveys-can-2018-en#page1) adresinden alındı.
- Sarısoy, İ. (2010, Ağustos). Kanada'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Vergi Teşvik Politikası. *Vergi Dünyası*(348), 124-130.
- Statistics Canada. (2020, 12 15). *Statcan.gc.ca*. 01 04, 2021 tarihinde [Statcan: https://www150.statcan.gc.ca/t1/tbl1/en/tv.action?pid=3610001401](https://www150.statcan.gc.ca/t1/tbl1/en/tv.action?pid=3610001401) adresinden alındı.
- T.C. Ticaret Bakanlığı, D. (2020). *Kanada Ülke Profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- TradeCommissioner.Canada. (2020, 10 28). *Tradecommissioner.gc.ca*. 01 05, 2021 tarihinde [www.tradecommissioner.gc.ca: https://www.tradecommissioner.gc.ca/funding_support_programs-programmes_de_financement_de_soutien.aspx?lang=eng&ga=2.256619851.1357054554.1609835860-707201484.1608404454](https://www.tradecommissioner.gc.ca/funding_support_programs-programmes_de_financement_de_soutien.aspx?lang=eng&ga=2.256619851.1357054554.1609835860-707201484.1608404454) adresinden alındı.
- Trade-commerce.Canada. (2019, Haziran 28). *Trade-commerce.ca*. 01 05, 2021 tarihinde www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ukraine/import.aspx?lang=eng adresinden alındı.
- Trade-commerce.Canada. (2019, 08 19). *Trade-commerce.Canada*. 01 05, 2021 tarihinde www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/israel/fta-ale/index.aspx?lang=eng&ga=2.264887375.1357054554.1609835860-707201484.1608404454 adresinden alındı.
- Trade-commerce.Canada. (2020, Aralık 16). *Trade-commerce.ca*. 01 05, 2021 tarihinde www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/korea-coree/tariff_fta-tarifaire_ale.aspx?lang=eng adresinden alındı.
- Trademap. (2020, Nisan 05). *www.trademap.org*. 01 04, 2021 tarihinde [Trademap: https://www.trademap.org/Index.aspx](https://www.trademap.org/Index.aspx) adresinden alındı.
- *www.edc.ca*. (2020, 10 04). 01 04, 2021 tarihinde [EDC: https://www.edc.ca/en/country-info.html](https://www.edc.ca/en/country-info.html) adresinden alındı.